С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Марийка Димитрова
Катедра „Германистика и нидерландистика"
Филологически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий"

за дисертационния труд на Добринка Тотева Тотева,
докторант в самостоятелна форма на обучение
към
Департамент „Романистика и германистика"
Нов Български университет

на тема „Езикови средства за изразяване на подбудителност в български и немски език (съпоставително изследване в сферата на делова туристическа комуникация)"
научен консултант: проф. д.ф.н. Мария Грозева-Минкова

за присъждане на образователната и научна степен „доктор"
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
научна специалност Германски езици (немски език)

Добринка Тотева е преподавател по немски език в Департамента по езиково обучение към Университет „Проф. Д-р Асен Златаров" – Бургас от 2000 г. Завършила е Немската езикова гимназия в Бургас (1975), а през 1979 – спец. „Немска филология" в СУ „Св. Кл. Охридски". Била е преподавател по немски език в ЦУРК по МТ (1981 – 1990), в Института по туризъм „Алеко Константинов" – Бургас (1991 – 2000).

През периода 1982 – 2016 г. Добринка Тотева участва в редица семинари и курсове за повишаване на професионалната квалификация (ЦИУРКК – София, Университет „Фридрих Шилер" – Йена, Германия, ЦУРК по МТ – Бургас, Educational Centre България, Hueber Verlag, Университет „Проф. Д-р Асен Златаров" – Бургас), както и в научни проекти (проект GILE по програма Grundtvig 2, проект D@dalos, проект „Виртуална библиотека" 1-ва и 2-ра част и др.)

От 2015 – 2016 г. е докторант в самостоятелна форма на обучение към Департамент „Романистика и германистика" в НБУ по Докторска програма „Лингвистика и теория и практика на превода".

Добринка Тотева представя дисертационен труд (в обем от 200 с.), в който обект на изследване са подбудителните изказвания в български и немски език. Докторантката си поставя за цел да анализира в съпоставителен план езиковите средства за изразяване на подбудителност в деловата туристическа комуникация в два различни езика (с. 5). В тази връзка докторантката допуска, че има езикови средства, които приоритетно се използват за определен вид подбудителност в дадена комуникативна среда (с. 6). Безспорна е актуалността на избраната тема, тъй като категорията „подбудителност“ е основна антропоцентрична категория в съвременното езикознание и нейното задълбочено изследване ще допринесе за установяването на семантичните признаци, характерни за различните подвидове подбудителност, както и за откриването на изразните средства за тяхното реализиране в различни комуникативни ситуации в немския и българския език.

Темата на дисертационния труд е разработена в рамките на 4 глави, има уводна и заключителна част, библиографски апарат, 3 приложения. За целите на изследването са обработени преводи на български източници на немски език и преводи на немски източници на български език; библиографията обхваща 134 научни публикации на английски, български, немски, руски език, както и публикации в интернет. Така структуриран, дисертационният труд отговаря на изискванията, посочени в Закона за развитие на академичния състав в Р България. Количествената характеристика показва несъмнено обема на свършената от докторантката научно-изследователска работа по избраната тема.

В научното си изследване Добринка Тотева изхожда от характера на комуникацията в туристическото обслужване, по-специално в екскурзоводството, и я определя като делова, в която доминира информационно-рекламната функция, а комуникативното намерение в изказванията на основните действащи лица, екскурзоводите, се окачествява като подбудително (първа глава, с. 10 – 22).

Добринка Тотева разглежда подбудителността като комуникативно-семантична категория според теорията на речевите актове (втора глава, с. 23 – 71). В хронологичен план и в синтезиран вид се представя същността на теорията за речевите актове на базата на теоретични изследвания на нейните създатели, Остин, Сърл, Грайс и на други автори (Уилсън, Спърбър, Блекуел и др.). За основа се възприема класификацията на речевите

актове по Сърл и се подчертава, че различните подвидове подбудителност могат да бъдат отнесени към директивните, комисивните и експресивните илокутивни актове (с. 28 – 29).

Привличането на теорията за функционално-семантичните полета допринася за установяването на диференциалните признаци, характерни за полето на подбудителност, за разпределянето на езиковите средства на принадлежащи към центъра или към периферията. Тук авторката с право прави уточнението, че подбудителността може да се разглежда в широки рамки, в смисъл, че всяко речево изказване цели да предизвика определена реакция у адресата, към когото е насочено изказването, докато в дисертационния труд се изхожда от тясното схващане, според което подбудителността е *„илокутивен акт за подтикване на реципиента към точно определено действие"* (с. 40).

Интерес представлява разработената от Добринка Тотева матрица за определяне на подвидовете подбудителност (с. 44 – 46), която успешно се допълва с графиката за детайлното разчленение на граматико-семантичното поле на подбудителността (с. 48 – 49). С тяхна помощ се анализират подбудителни изказвания, които могат да бъдат причислени към 8 характерни за деловата туристическа комуникация подвидове: молба, подкана, предупреждение, предложение, съвет/препоръка, желание, пожелание/поздравление, необходимост. Някои от тези подвидове за първи път се анализират в настоящото изследване.

Изложението във втора глава свидетелства за научната осведоменост и компетентност на докторантката, за умението да се подбират и съчетават различни теоретични концепции, за да се подходи комплексно към разкриването на особеностите на изследваната категория, както и да се опишат на системно ниво възможностите на двата езика за изразяването на подбудителната модалност. В това се състои един от съществените приноси на представения дисертационен труд.

Трета глава (с. 72 – 164) е най-обемната и с най-ярко изразен приносен характер, тъй като тук 1) компетентно се коментират важни въпроси, отнасящи се до методологията на съпоставителния анализ на изразните средства за подбудителност, 2) изяснява се същността на основни понятия, като еквивалентност, tercium comparationis с оглед на настоящото изследване, 3) провежда се задълбочен анализ на изразните средства за подбудителност в двата езика и се обосновава създаването на преводачески корпус за емпиричното изследване, 4) систематизират се резултатите от емпиричното

съпоставително изследване на избрани подвидове подбудителност в немски и български език, 5) експериментално се проверяват получените резултати с оглед на тяхната релевантност за сферата на деловата туристическа комуникация.

Резултатите от анализа в тази глава доказват формулираната в началото хипотеза, че различните възможности за изразяване на подбудителност имат различна честота на употреба. Д. Тотева ги представя в систематизиран вид с оглед на проявлението им в отделните подвидове и ги обобщава според съответните стратификационни нива, като логично започва с най-често срещаните изразни средства. На морфологично ниво това е повелителното наклонение/императивът, на синтактично ниво са подбудителните /заповедните/ изречения, на лексикално ниво – перформативните глаголи и изрази. При по-голямата част от изразните средства се подчертава силната зависимост от ситуацията и контекста на употреба, което води до различна интерпретация на подбудителността, т.е. едно и също езиково средство може да бъде възприето от реципиента като молба, желание, предупреждение, подкана (с. 94), като подкана, заповед, напомняне (с. 100), като необходимост, препоръка, съвет (с. 135) и т.н. Прагматично ориентираният анализ отчита особеностите на реалната езикова комуникация и посочва факторите, с които трябва да се съобразяват участниците в нея, за да бъде успешно разбрано комуникативното намерение на всеки един от тях.

С цел верификация на резултатите от сравнителното изследване Д. Тотева подготвя и провежда интересен експеримент, в който участват учещи в чуждоезикови интензивни курсове и вече работещи в сферата на туризма, студенти-германисти - всички носители на български език, а в третия етап от теста се включва и една малка (контролна) група от носители на немски език. Проведеният в три етапа тест показва резултати, близки до резултатите от емпиричния анализ, реализиран с помощта на корпус от преводи на художествена литература. Това говори за високата степен на достоверност на представеното изследване, но от друга страна тестът показва, че в специализираното чуждоезиково обучение трябва да се вземат под внимание изследвания, посветени на използването и функционирането на езика като средство за комуникация, а особеностите на комуникацията за определена делова сфера на общуване трябва да се усвояват целенасочено.

Дисертационният труд е обобщение на дългогодишния преподавателски и изследователски опит на Добринка Тотева в сферата на туризма. Темата е продиктувана от практиката, ето защо резултатите ще бъдат полезни и ще намерят приложение в специализираното обучение по немски език, за да допринесат за успешното развитие на интеркултурната чуждоезикова компетентност на изучаващите специализиран немски език. Как могат да се интегрират резултатите от контрастивни лингвистични изследвания в чуждоезиковото обучение в прагматичен план? Интересни идеи в търсене на отговор на този въпрос излага Д. Тотева в четвърта глава (с. 165 – 176), в основата на които определяща е *„ориентацията към прагматично контрастно езиково представяне“* (с. 173). Д. Тотева обобщава, че в процеса на чуждоезиковото обучение трябва да се вземат под внимание сферата на комуникация, особеностите на присъщия за нея стил, участниците в речевия акт, комуникативното им намерение, инструментариумът от изразни средства за успешна комуникация (с. 170).

Приносите на дисертационния труд биха могли да бъдат систематизирани както следва:

Дисертационният труд допринася:

1) за разкриване на специфичните дейности в деловата туристическа комуникация, на особеностите на стила на общуване в тази сфера,

2) за характеризиране на подбудителността като комуникативно-семантична категория,

3) за конституиране на функционално-семантичното поле на подбудителността и за установяване на неговите дистинктивни признаци.

4) Съществен приносен момент е реализирането на съпоставителен анализ на морфологично, синтактично и лексикално ниво за разкриване на възможностите за изразяване на подбудителност в системите на българския и немския език.

5) В хода на комплексния съпоставителен анализ убедително се доказва на базата на корпус от преводи на художествени текстове доминиращата употреба на 8 подвида подбудителност, характерни за деловата туристическа комуникация, като повечето от тях не са изследвани до този момент. Анализът допринася за определянето на най-често използваното езиково средство, на структури с еднакви както и на структури с различни езикови средства за изразяване на изследваните подвидове подбудителност в немски и български език.

6) Изготвената матрица на диференциалните признаци на подвидовете подбудителност успешно може да послужи за основа на други съпоставителни изследвания на подбудителната модалност за други двойки езици.

7) Дисертационният труд е сериозно научно изследване с интердисциплинарен характер, в което се залагат и успешно се прилагат методи и концепции от областта на логиката, философията, общата и функционална лингвистика, прагмалингвистиката, семантиката.

Авторефератът отразява достоверно структурата и съдържанието на дисертационния труд. Тук проличава умението на докторантката да предаде в синтезиран вид основните съдържателни моменти на научното си изследване.

По темата на дисертацията Добринка Тотева има 5 самостоятелни публикации на български, немски и руски език.

В заключение бих искала да подчертая, че с интерес прочетох дисертационния труд, представен от Добринка Тотева. Трудът е убедително доказателство за това, че докторантката владее много добре научната материя, умее да коментира научните факти, да анализира и съпоставя езиковите явления, притежава умения и способности за реализирането на самостоятелни научни изследвания.

Положително впечатление прави реалистичната преценка на постигнатите резултати от страна на докторантката, ясната визия за това, в каква посока би могло да бъде разгърнато по-нататък изследването.

Изтъкнатите в становището положителни страни и приносни моменти на дисертационния труд са в подкрепа на предложението ми за неговото приемане и за положителна оценка на работата като цяло.

Убедено препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури на Добринка Тотева Тотева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор" в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Германски езици (немски език).

18.08. 2016 г.
В. Търново

Изготвил становището:
проф. д-р Марийка Димитрова